

การจัดการทรัพยากรเพื่อการดูแลคนพิการที่มีภาวะพึ่งพิง ในยุคประเทศไทย 4.0

สุวภา จรดล

กลุ่มวิชาอาชีวศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
Jeaw_2008@hotmail.com

บทคัดย่อ

คนพิการที่มีภาวะพึ่งพิง มีความต้องการความช่วยเหลือจากผู้ดูแลในครอบครัวและชุมชน การจัดการด้านทรัพยากรหรือการจัดหาแหล่งประโยชน์เพื่อเพิ่มความสามารถในการดูแลของผู้ดูแลให้ได้ตามปัญหาและความต้องการนำไปสู่สุขภาพที่ดี คาดหวัง คือ การมีสุขภาพของคนพิการ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอผลการทบทวนวรรณกรรมเรื่องการจัดการทรัพยากรเพื่อการดูแลคนพิการที่มีภาวะพึ่งพิงในยุคประเทศไทย 4.0 พบว่า การดูแลคนพิการที่มีภาวะพึ่งพิงให้เกิดสุขภาพที่ดีนั้น ต้องการความพร้อมจากผู้ดูแล สมาชิกในครอบครัว ทุนของชุมชน และการได้รับสิทธิประโยชน์และสวัสดิการทั้งจากภาครัฐและเอกชนอย่างเข้าถึงและเท่าเทียม ผู้ดูแลต้องมีความพร้อม มีความรู้ ทักษะในการดูแลและมีความสามารถในการจัดการทรัพยากรด้านต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม ต้องมีการบริหารจัดการด้านการเงิน การจัดหาอุปกรณ์ของเครื่องใช้และการบำรุงรักษา และสามารถจัดสรรเวลาให้เกิดความสมดุลทั้งเวลาในการดูแลคนพิการและเวลาส่วนตัว พยาบาล ควรพัฒนาความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อการช่วยเหลือดูแลคนพิการที่มีภาวะพึ่งพิงและผู้ดูแลในครอบครัวให้เกิดประโยชน์สูงสุด

คำสำคัญ: การจัดการทรัพยากร,คนพิการ,ภาวะพึ่งพิง,ผู้ดูแลในครอบครัว,ทุนของชุมชน

Resource management for the care of disabled people with dependency In the Thai era 4.0

Suwapha Joradon

ASEAN Studies Faculty of Humanities and Social Sciences
Rajapat University Nakhon Pathom
Jeaw_2008@hotmail.com

Abstract

People with disabilities who are dependent There is a need for help from family and community carers. Resource management or procuring resources to increase caregivers' ability to meet problems and the desire for expected health is well being of the disabled. This article aims at presenting the literature review. regarding resource management for the care of disabled people who are dependent in Thailand 4.0 era, found that Taking care of people with disabilities who are dependent on that well Being Need readiness from the administrator Family members, community funds and to receive equal benefits and benefits from both the public and private sectors. The caretaker must be ready, knowledgeable Skills in supervision and ability to manage various resources appropriately Must have financial management Equipment procurement and maintenance And can allocate time to balance both the time to look after the disabled and the personal time for the nurse Should develop the ability to manage resources To help take care of disabled people with dependency and caregivers in the family to get the most benefit.

Keywords: Resource management, disabled people, dependency, family caregiver, community capital

บทนำ

มนุษย์ได้รับการยกย่องว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญและมีคุณค่ามากที่สุด เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีบทบาทโดยตรงต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ สังคมใดที่มีทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพ และมีสมรรถภาพทั้งด้านร่างกายและจิตใจสังคมนั้นก็จะมีความสำเร็จก้าวหน้า อย่างไรก็ตามไม่ว่าสังคมใดจะเจริญก้าวหน้ามากแค่ไหนย่อมต้องประกอบไปด้วยประชากรประเภทต่างๆ ทั้งที่มีคุณภาพและด้อยคุณภาพ ทั้งที่มีร่างกายปกติสมบูรณ์และผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกายจิตใจ หรือสติปัญญาที่ถูกเรียกว่า คนพิการ รวมอยู่ในสังคมด้วยทั้งสิ้น ซึ่งการพัฒนาประเทศที่จะให้ผลที่ทรงประสิทธิภาพสูงสุดตามคาดหวังนั้นจำเป็นต้องมีการพัฒนาประชาชนของประเทศให้มีคุณภาพควบคู่กันไป

ตามพระราชบัญญัติคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กล่าวถึงความหมายของสิทธิ มนุษยชนในมาตราที่ 3 ว่า “สิทธิมนุษยชน” หมายความว่า ศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์สิทธิเสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรองหรือคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่จะต้องปฏิบัติและมีคนพิการเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ด้วยเหตุนี้เองกฎหมายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ในมาตรา 4 จึงกล่าวถึง ศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลย่อมได้รับความคุ้มครอง มาตรานี้ให้ความคุ้มครองรวมไปถึงคนพิการ เพื่อให้มีโอกาสได้รับสิทธิเท่าเทียมกับคนปกติ ทัวไปให้ความรู้สำคัญกับคนพิการให้ มีความสามารถและการพัฒนาตนเอง ไม่เป็นภาระให้กับผู้ใช้ง่าลิ่งของตนเองที่มีอยู่ได้อย่างเต็มที่แล้วก็สามารถอยู่ได้ด้วยตนเองมีคุณภาพชีวิตที่ดี มีศักยภาพมีส่วนร่วมในสังคมและที่สำคัญสามารถประกอบอาชีพร่วมกับคนปกติสังคมได้อย่างมีความสุข และมาตรา 54 กล่าวถึง บุคคลพิการและทุพพลภาพ มีสิทธิ เข้าถึงและใช้สวัสดิการสงเคราะห์ ความสะดวกอันเป็นสาธารณะและความช่วยเหลือที่เหมาะสมจากรัฐ นอกจากนี้ในการดำเนินงานด้านคนพิการเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันรัฐบาลยัง

ได้ มีการประกาศพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 ขนแทนพระราชบัญญัติการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ. 2534 ออกด้วย โดยदानคนพิการฉบับที่ 2 ที่ได้ตระหนักถึงการพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการและการฟื้นฟูสมรรถภาพคน

จากสถานการณ์ในปัจจุบันพบว่า คนพิการเขตเมืองและชนบทมีสภาพทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันและมีความเหลื่อมล้ำ เกิดความไม่เท่าเทียมกันในการเข้าถึงบริการสุขภาพที่จำเป็น ทั้งจากการเดินทาง และการรับรู้สิทธิของคนพิการในบริการต่างๆ หรือการส่งเสริมพฤติกรรมสุขภาพที่ดี อีกทั้งคนพิการยังขาดรายได้ มีรายได้ต่ำกว่าเส้นความยากจนถึง ร้อยละ 34.3 ในปี พ.ศ. 2562 และยังมีผลกระทบในเรื่องค่าใช้จ่ายในส่วนของการดูแลผู้ป่วยคนพิการเพิ่มมากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ โดยที่ประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่ยุคไทยแลนด์ 4.0 เป็นนโยบายขับเคลื่อนเศรษฐกิจด้วยนวัตกรรม เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นจากเดิมประเทศไทยผ่านมาทั้ง 3 ยุคได้แก่ 1.0 2.0 และ 3.0 จากเดิมมุ่งเน้นสินค้าด้านเกษตรกรรมเป็นหลัก จึงต้องพัฒนาเป็นเศรษฐกิจใหม่ไปสู่การขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยี ความคิดสร้างสรรค์ และนวัตกรรมมุ่งสู่การผลิตสินค้าไปสู่การเน้นภาคบริการมากขึ้นโดยเฉพาะในกลุ่มสาธารณสุข สุขภาพและเทคโนโลยีทางการแพทย์เพื่อให้ประเทศสร้างความมั่นคง มั่งคั่ง และยั่งยืนอย่างเป็นรูปธรรม ดังนั้นควรมีการทบทวนทรัพยากรที่มีอยู่ นำมาเป็นกลยุทธ์เชิงรุกในการบริหารจัดการทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อส่งเสริมศักยภาพในการช่วยเหลือดูแลคนพิการที่มีภาวะพึ่งพิง จึงเป็นที่มาของการศึกษาเพื่อทบทวนแนวทางการจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด ให้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้อย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพสูงสุด เพื่อให้การดูแลคนพิการที่มีภาวะพึ่งพิงอย่างมีสุขภาวะในที่สุด

บริบทของคนพิการที่มีภาวะพึ่งพิงกับความต้องการทรัพยากรคนพิการที่มีภาวะพึ่งพิงเป็นบุคคลที่อยู่ในสภาวะเกิดข้อจำกัด สูญเสียความสามารถในการทำหน้าที่ของร่างกายและจิตใจ ตลอดจนความสามารถทางด้านระดับสติปัญญาลดลง ทำให้ไม่สามารถทำกิจวัตรประจำวันได้ด้วยตนเองทั้งหมด หรือทำได้เพียงบางส่วน มีความต้องการช่วยเหลือด้านปัจจัยสี่และด้านการเงิน รวมไปถึงต้องการความรัก ความอบอุ่น ความห่วงใย และความปลอดภัยจากผู้ดูแลครอบครัวและชุมชนในบริบทของคำว่าพึ่งพิงหรือพึ่งพา (dependency) หมายถึง พักพิงอาศัย อาศัยกันช่วยเหลือกันเกิดขึ้นได้หลากหลายมิติ คนพิการที่เกิดภาวะพึ่งพิงทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ทำให้เกิดปัญหาอันนำมาสู่ความเจ็บป่วยและมีข้อจำกัดในด้านต่างๆ ส่งผลกระทบต่อการทำกิจกรรมและการดำรงชีวิต คนพิการที่เป็นบุคคลที่มีความบกพร่องในด้านต่างๆ ได้แก่ ด้านร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม หรือด้านอื่นที่ทำให้เกิดความต้องการการช่วยเหลือในความบกพร่องนั้น ทั้งการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันหรือการตอบสนองความต้องการพื้นฐานที่สำคัญในการดำเนินชีวิต ได้แก่ การอาบน้ำ การทำความสะอาดร่างกาย การแต่งตัว การขับถ่าย การลุกนั่งหรือการเดินและเคลื่อนไหว การรับประทานอาหาร ซึ่งรวมถึงการทำกิจกรรมอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิตปกติ เช่น การเดินทาง การซื้อของ เป็นต้น จากสถานการณ์คนพิการที่มีภาวะพึ่งพิงในปัจจุบัน พบว่ามีปัญหาและความต้องการการดูแลจากผู้ดูแล ได้แก่ การดูแลในด้านความบกพร่องของร่างกายที่เกิดจากโรคความพิการ หรือความเสื่อมจากอวัยวะต่างๆ ที่ส่งผลต่อการปฏิบัติกิจวัตร ประจำวันขั้นพื้นฐานและการปฏิบัติกิจวัตรประจำวันขั้นสูง การดูแลความบกพร่องทางความคิดสติปัญญา หรือการมีการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปจากเดิม เช่น อาการหลงลืม ซึมเศร้า หวาดระแวง ที่เกิดจากความชราภาพโรคเรื้อรัง เป็นสาเหตุให้เกิดความต้องการการดูแลโดยที่ไม่สามารถให้การวางแผนดูแลคนพิการที่มีภาวะพึ่งพิงล่วงหน้าได้ เนื่องมาจากความไม่แน่นอนของอารมณ์และการเปลี่ยนแปลง และการดูแลความบกพร่องในด้านสภาวะอารมณ์ ความรู้สึก หรือความต้องการส่วนบุคคลซึ่งเป็นสาเหตุให้เกิดภาวะพึ่งพิงเนื่องมาจากมีความต้องการการช่วยเหลือดูแลเกือบตลอดเวลาขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโรคอาการเจ็บป่วยครอบครัวหน่วยที่เล็กที่สุดในสังคม คือ กลุ่มบุคคลที่มารวมตัวกันโดยสมรส โดยสายโลหิตหรือโดยการเลี้ยงดูและมีปฏิสัมพันธ์กันหรือมีปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกันในฐานะที่เป็นสามี ภรรยา พ่อ แม่ ลูกชาย ลูกสาว พี่น้อง มีบทบาทการสร้างสมาชิกใหม่ ทางชีววิทยา ทางสังคม บทบาทที่สำคัญ การสร้างสมาชิกใหม่ เลี้ยงดูผู้เยาว์ คนพิการ หรือผู้ที่อยู่ในภาวะพึ่งพิงให้สามารถดำเนินชีวิตตามลักษณะของสังคมไทยได้อย่างปกติสุข สมาชิกภายในครอบครัวที่มีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับกันในสังคมไทยคือ ขยันขันแข็ง อดทน มีวินัย ซื่อสัตย์ เสียสละ อย่างไรก็ตามสถาบันครอบครัวสามารถช่วยแก้ไขปัญหาหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวได้ดีที่สุด ดังนั้นจึงต้องการทรัพยากรที่เข้ามาช่วยเหลือในการจัดการกับปัญหาหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว ได้แก่ 1. เงิน (money) ได้แก่ ค่าจ้าง หรือเงินเดือนของสมาชิกภายในครอบครัว ผลิต รายได้จากการประกอบอาชีพ การลงทุน การสะสมทรัพย์ซึ่งครอบครัวต้องการเงินเพื่อมาใช้จ่าย จัดซื้อของเครื่องใช้ภายในบ้าน และประกอบอาหาร ค่าเดินทาง ค่ารักษาพยาบาล เป็นต้น จะเห็นได้ว่าเงินเป็นสิ่งจำเป็นมากในการดำรงชีวิตของครอบครัวผู้ดูแล ถึงแม้จะไม่ใช่อะไรที่สำคัญที่สุดแต่ก็เป็นสิ่งจำเป็นต่อการช่วยเหลือดูแลคนพิการได้อย่างมีคุณภาพ 2. วัสดุ (material) ได้แก่ อาหารในครอบครัว บ้าน ที่พักอาศัย เครื่องเรือน เครื่องมือเครื่องใช้ภายในบ้าน รวมไปถึงเสื้อผ้าเครื่องแต่ง

กายของสมาชิกในครอบครัวและของใช้ที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวัน คนพิการที่มีภาวะพึ่งพิงที่เจ็บป่วยจำเป็นต้องมีอุปกรณ์ที่ช่วยในการดำรงชีวิตอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ 3. เวลา (time) ได้แก่ เวลาที่คิดเป็นนาที ชั่วโมง วัน ปี หรือตลอดชีวิตของสมาชิกในครอบครัว โดยที่ทุกคนมีเวลา 24 ชั่วโมงเท่ากัน แต่ละคนจะมีวิธีจัดการบริหารเวลาแตกต่างกัน ดังนั้นสมาชิกในครอบครัวที่ดูแลคนพิการที่มีภาวะพึ่งพิงจำเป็นต้องแบ่งภาระงานการดูแลและบริหารจัดการเวลาของตนเองให้เหมาะสมในแต่ละวัน สำหรับผู้ดูแลหลัก ต้องใช้เวลาในการดูแลคนพิการที่มีภาวะพึ่งพิงมากที่สุดและต้องแบ่งเวลาในการดูแลตนเองด้วยเช่นกัน 4. แรงงาน (labor) ได้แก่ ความสามารถในการทำงานของสมาชิกในครอบครัว การใช้แรงงาน การปฏิบัติกิจวัตรประจำวัน การดำรงชีวิต รวมไปถึงการจัดหาปรุงอาหาร การทำงานประจำหรืองานอดิเรก ที่มีส่วนสำคัญในการช่วยเหลือดูแลคนพิการที่มีภาวะพึ่งพิงที่มีความต้องการแรงงานจากสมาชิกในครอบครัวหรือบุคลากรในทีมสุขภาพ คอยช่วยเหลือในการทำกิจวัตรประจำวันต่าง ๆ เช่น พลิกตะแคงตัว พาเข้าห้องน้ำ การบริหารร่างกายเพื่อป้องกันข้อยึดติด เป็นต้น 5. ความรู้ ทักษะและความสามารถ (knowledge skill and ability) ได้แก่ ความรอบรู้ต่าง ๆ ของสมาชิกในครอบครัวที่สะสมไว้เพื่อทำประโยชน์ต่อการดำรงชีวิต เป็นงานหรือการทำกิจกรรมของสมาชิกในครอบครัวแต่ละคน เพื่อประกอบอาชีพทำกิจกรรมต่างๆ เพื่อเพิ่มพูนรายได้ให้กับครอบครัว หรือเพื่อให้เกิดการดูแลที่ดีและมีคุณภาพ 6. ความสนใจ (interest) ได้แก่ สมาชิกในครอบครัวมีความตั้งใจจดจ่ออยู่กับสิ่งใดเรื่องใดเป็นพิเศษ มีความสนใจในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ที่มีความรู้สึกชอบสนใจใคร่ใฝ่รู้ โดยเฉพาะความอยากรู้ในการช่วยเหลือดูแลคนพิการที่มีภาวะพึ่งพิง เพิ่มความสามารถในการดูแลได้เป็นอย่างดีและมีคุณภาพ 7. เจตคติ (attitude) ได้แก่ ความต้องการ ท้าทายหรือความรู้สึกของบุคคลต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ตามความต้องการของสมาชิกในครอบครัวที่จะยอมรับต่อการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนการดำเนินชีวิต ในกิจกรรมต่างๆ เช่น การรับประทาน การกินอยู่ การใช้ชีวิตที่ไม่พึงเพ้อเกินควร ให้เกิดความเหมาะสมพอดีกันรายได้แนวทางการช่วยเหลือดูแลจำเป็นอย่างยิ่งต้องอาศัยแหล่งทรัพยากร ที่จำเป็นเพื่อส่งเสริมการช่วยเหลือดูแล คำว่า “ทรัพยากร” ตามความหมายของพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 หมายถึง “สิ่งทั้งปวงอันเป็นทรัพย์หรือมีค่า” เป็นสิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติหรือเป็นของมีค่าที่สามารถนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์กับมนุษย์ แบ่งเป็น 4 ลักษณะที่สำคัญ ได้แก่ ทรัพยากรธรรมชาติ (natural resource) คือ สิ่งต่าง ๆ เป็นผลที่เกิดขึ้นจากธรรมชาติ เช่น อากาศ แร่ธาตุ ดิน น้ำ ป่าไม้ สัตว์ป่า แม่น้ำ ลำคลอง ฯลฯ ที่เอื้อประโยชน์และเป็นแหล่งของปัจจัยที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เป็นทั้งที่อยู่อาศัย แหล่งอาหาร เครื่องนุ่งห่ม เป็นยารักษาโรคหรือสิ่งที่จะช่วยบรรเทาอาการจากความเจ็บป่วยทรัพยากรมนุษย์ (human resource) คือ คน หรือที่เรียกจากหน่วยงาน องค์กร ต่าง ๆ คือคำว่า “บุคลากร” เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ทรงพลัง เป็นผู้ที่จะรู้จักหาทรัพยากรมาใช้ทดแทนหรือในทางตรงกันข้ามก็เป็นผู้ทำลายทรัพยากรได้เช่นกัน มนุษย์เป็นผู้ที่รู้จักใช้เหตุผล มีความรู้สึกนึกคิด และมีจิตวิญญาณ เป็นปัจจัยสำคัญที่นำองค์กรไปสู่ความสำเร็จ ทรัพยากรที่เป็นวัสดุ หรือ ทรัพยากรสารสนเทศ (information resources) คือของที่มีอายุการใช้ในระยะเวลาหนึ่ง เช่น วัสดุก่อสร้าง เครื่องมือ เครื่องใช้เครื่องจักร เพื่อประกอบอาชีพในการทำงานรวมถึงสื่อหรือวัสดุที่ใช้บันทึกสารสนเทศต่าง ๆ ได้แก่ ความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร ที่เกิดประโยชน์ต่อการเสริมสร้างสติปัญญา อารมณ์และจิตใจของมนุษย์ และ ทรัพยากรวัฒนธรรม (cultural resource) คือ สิ่งที่ทำหรือนำมาสู่ความเจริญงอกงามให้แก่ กลุ่มคน องค์กร หรือหมู่คณะ เช่น ทรัพย์สินทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุแบบแผนการดำรงชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีภาษา ศิลปะดนตรี วรรณคดี ค่านิยม ความเชื่อที่สืบทอดต่อกันมา รวมไปถึงวัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น อาคาร บ้านเรือน เครื่องมือ เครื่องใช้ที่มนุษย์สร้างขึ้นเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ทรัพยากรสำหรับดูแลคนพิการไทยที่มีภาวะพึ่งพิงประกอบไปด้วยทรัพยากรตั้งที่กล่าวมาข้างต้นทั้งจากทรัพยากรของครอบครัว ทรัพยากรในชุมชน และทรัพยากรที่มาจากนโยบายระดับประเทศ มีความจำเป็นต้องนำทรัพยากรที่มีอยู่ มาประยุกต์ใช้เพื่อการดูแลคนพิการที่มีภาวะพึ่งพิงให้เกิดคุณค่าและประโยชน์ต่อการดูแลให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ . (2539).^๑ พระราชบัญญัติ การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ พ.ศ.2534.
- สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการแห่งชาติ พระราชบัญญัติส่งเสริมและคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550.
- พิมพ์ครั้งที่ 5 : กรุงเทพมหานคร : ร้านดีสุวรรณ์ชัยพลายเซอร์วิสเซอริสรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย 2550
- Institute for population and social research, Mahidol university. Population of Thailand, 2018 estimated population at midyear 2018 (1st July).MahidolPopulation Gazette 2018;27.